

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 119, GOD. V, BEOGRAD, UTORAK, 17. JANUAR 2012.

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Ilić, Tomislav Marković, Saša Ćirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 21. februara

MIXER

Piše: Filip David

ULOGA NEDIĆEVOG KVISLINŠKOG REŽIMA U „KONAČNOM REŠENJU“ JEVREJSKOG PITANJA

U razmaku od samo nekoliko dana u beogradskoj „Politici“ objavljena su dva teksta koja se bave „istinom o pogromu srpskih Jevreja u Drugom svetskom ratu“. Jedan je iz pera Jaše Almulija, drugi je potpisao Pavle Salom, sekretar Društva srpsko-jevrejskog prijateljstva. Suština ovih tekstova svodi se na zaključak da ne postoji direktna krivica Milana Nedića i njegovih saradnika za stradanje srpskih Jevreja. Navodno, jedino mu se može zameriti kako „nije ništa činio da se umanjí stradanje Jevreja“. Doista, neobična formulacija. Odgovornosti prave, dakle, nema. Činjenice, međutim, govore o mnogo neposrednijoj odgovornosti. Tačno je da su logore Topopvske šupe i Staro sajmište osnovale nemačke okupacione vlasti, da je Gestapo obavljao egzekucije, ali takvo detaljno čišćenje Srbije od Jevreja (stradalo je blizu 90% jevrejskog stanovništva) nije bilo moguće izvesti bez pune logističke pomoći Nedićeve vlade, njegove žandarmerije i Specijalne policije. Jedan od malobrojnih preživelih svedoka napisao je: „Kvislinška vlast nas je dovodila maltene do ulaza u logore i tamo isporučivala nacistima“. Za one koji ne znaju, a takvih je sve više, evo jednog kratkog podsećanja, zasnovanog na autentičnim dokumentima i svedočenjima.

Prvi feldkomandant, istovremeno i komandant grada Beograda, pukovnik Kajzenberg izdao je aprila 1941. naredbu po kojoj se Jevreji izdvajaju od ostalih građana, uvodeći tako u Srbiju rasne zakone. O srpskoj policiji kaže:

„Policija je ovde, s obzirom na ličnost šefa javne bezbednosti (reč je o upravniku grada Beograda i šefu policije Dragomiru Dragom Jovanoviću), u najboljim rukama. U prvim danima svoga rada naredio sam njeno ponovno organizovanje. Njena jačina iznosi 858 ljudi.“

Pukovnik Kajzenberg dodaje kako je „srpska policija u mnogim slučajevima najpouzdanije sredstvo za održavanje reda“, a njegov šefa, Dragog Jovanovića naziva svojim specijalnim komesarom. 18. septembra 1941, fon Kajzenberg podnosi izveštaj u kome zaključuje da je saradnja svih nemačkih organa i ustanova sa srpskom gradskom policijom, čiji se broj sada popeo na 1.500 ljudi, besprekorna.

Vojna žandarmerija je bila nadležna za saobraćajna, krivična i politička pitanja, kao i za pitanja jevrejske imovine. Svakodnevno je saradjivala sa Upravom grada Beograda, kojom je rukovodio Kajzenbergov miljenik Dragi Jovanović.

Učešće srpske policije i oružanih odreda Nedićeve „Vlade narodnog spasa“ u racijama i hapšenjima Jevreja imalo je važnu ulogu. U tu svrhu bio je obrazovan i poseban, 7. odsek Specijalne srpske

policije, zadužen za Jevreje i Rome. Nekoliko stotina srpskih agenata radilo je na registraciji beogradskih Jevreja i Roma a zatim pružalo pomoć nemačkim vlastima u njihovom eliminisanju. Spiskovi talaca za streljanje predstavnici nemačkih okupacionih vlasti sastavljali su u saradnji sa Dragim Jovanovićem.

Svi zajedno; Gestapo, Vermaht i Specijalna srpska policija, uključujući i ostale domaće učesnike i saradnike, sproveli su jedno od najradikalnijih „konačnih rešenja jevrejskog pitanja“ u Evropi. Gestapo i Specijalna srpska kvinsliška policija produžili su aktivnost protiv malobrojnih preostalih skrivenih Jevreja i posle čišćenja završenog maja 1942. sve do oktobra 1944. godine. Totalno istrebljenje Jevreja, koje su Nemci uz pomoć domaćih vlasti izvršili u Srbiji za nepunih godinu dana, predstavljalo je primer efikasnosti ostalim zemljama. Posleratnom državnom istragom utvrđeno je, van svake sumnje, da su za masovno uništavanje Jevreja i Roma u Srbiji najzaslužniji: nemački vojni zapovednik Hajnrh Dankelman, šef Gestapoa (Ajnzackomande Beograd) Karl Kraus, predsednik vlade Milan Nedić, ministar unutrašnjih poslova Milan Aćimović, upravnik grada Beograda Dragomir Dragi Jovanović i šef Specijalne policije Ilija Paranos.

Domaća uprava u Srbiji, pre svega policija, bila je saradnik i pomagač nemačkih vlasti u sprovođenju mera protiv Jevreja, propisanih naredbom vojnog zapovednika od 30. maja 1941. godine. Gestapo se najviše oslanjao na pomoć Specijalne srpske policije – Uprave grada Beograda, koja je u celini, a i preko posebne organizacione jedinice – Odseka za Jevreje i cigane (VII od-

Fotografija sa sajta www.open.ac.uk

sek), obavljala niz poslova policijske prirode i ostvarivala svakodnevnu saradnju sa Gestapoom.

O „intelektualnoj“ klimi u redovima saradnika kvinsliškog sistema svedoči mnoštvo tekstova u okupacionim novinama i objavljivanje većeg broja antisemitskih knjiga. Primera radi, evo dela komentara pod naslovom „Mi i Jevreji“, objavljenog u julu 1941. u listu „Obnova“: „Jevrejstvo je faktor koji dovodi do propasti čoveka, njegovih duhovnih vrednosti, njegove porodice i države, njegove vere i tradicije...Jevreji nosioci svega zla i opasnosti, sudbinske opasnosti po evropsku hrišćansku civilizaciju i kulturu. Drugim rečima da dokažemo da borba protiv jevrejstva nije rezultat nikakve histerične ambicije da se siromašni dotuku a bogati ogule – već protiv: udaranje tamo gde treba, hiruško sečenje čira a ne terapijsko lečenje... A mi još uvek čekamo. Čekamo valjda da nam Nemci reše jevrejski problem, kao da se nas ne tiče, kao da mi od njega ne trpimo“. A mesec dana kasnije, u komentaru „Jevreji u Srbiji“:

MIXER

Filip David: Uloga Nedićevo kvinsliškog režima u „konačnom rešenju“ jevrejskog pitanja

CEMENT

Saša Ćirić: No pasaran, radovi na putu

ŠTRAFTA

Vladimir Arsenić: Razbijanje Nove nagrade
Goran M. Antić: Nešto je trulo u srpskom pravosuđu

VREME SMRTI I RAZONODE

Tomislav Marković: Jaki mladoga Entera
Predrag Lucić: Da te nije, Srbija

BLOK BR. V

Aleksa Jovanović i Lazar Bodroža: Avanture zeca Milorada

„Pitanje jevrejstva i njihove razorne akcije na teritoriji Srbije nije problem novijeg vremena niti kopija ovog ili onog političkog sistema, već je to pitanje starijeg datuma i krupna značaja, jer potresa i rastočava naš državni i narodni život još od prvog ustanka pa do najnovijeg doba“. Ovakvim i sličnim tekstovima uveliko se pripremalo ono što će uskoro postati krvava i tragična stvarnost za Jevreje u okupiranoj Srbiji- totalno uništenje. Ovakvi tekstovi jasno

izražavaju stav kvinsliške vlade Milana Nedića prema jevrejskom stanovništvu i „jevrejskom pitanju“.

Akcija čišćenja Jevreja u Srbiji smatra se najefikasnijom, najbržom i najtemeljitiše izvedenom akcijom u sklopu „konačnog rešenja jevrejskog pitanja“ u čitavoj Evropi. Posle samo godinu dana, Srbija je bila, po rečima jednog od nemačkih zvaničnika „Judenfrei“ – oslobođena od Jevreja.

U čitavom ovoj priči pokrenutoj na stranicama „Politike“ posebno je problematično što je istorija stradanja Jevreja stavljena u kontekst aktuelnih srpsko-hrvatskih i međunarodnih odnosa. Jaša Almulij i Pavle Salom, obojica istaknuti članovi Društva srpsko-jevrejskog prijateljstva inače poznatog po tome što je početkom devedesetih branilo i zastupalo politiku Slobodana Miloševića, na pogrešan način i sada brane tobožnju „srpsku stvar“. Oslobođati Milana Nedića i njegovu kolaboracionističku vladu velike odgovornosti za genocid nad Jevrejima, jer se to, tobože, koristi u neprijateljskoj propagandi protiv Srbije, obična je besmislica. Samo potpuno distanciranje od

okupacijske uloge Milana Nedića i njegovih saradnika, istinito prikazivanje njihovog delovanja u saradnji sa okupatorom, znači biti odgovoran prema istorijskoj istini i ogovoran prema mračnim stranicama te istorije. Sve drugo je istorijski falsifikat.

Istovremeno, ne smemo zaboraviti da su se neki drugi Srbi, istinski rodoljubi, a ne ovi Nedićevi, nalazili na suprotnoj, antifašističkoj i antikomunističkoj strani. Zahvaljujući njima, njihovoj požrtvovanosti i hrabrosti i u najtežim vremenima sačuvalo je ono zрно ljudskosti koje služi na čast pojedincima ali i široj sredini. To svedočim iz iskustva sopstvene porodice jer smo bežeći od nedićevaca, ustaša i Nemaca, proveli godine rata pod lažnim identitetom i pod zaštitom časnih ljudi u jednom sremskom selu. Niko nas nije izdao, niko prijavio, iako su znali ko smo i šta smo i koja je kazna u Nedićevoj Srbiji i Pavelićevoj Hrvatskoj za sakrivanje Jevreja. Umanjivati Nedićevu krivicu uvreda je i ruganje žrtvama ali i nepoštovanje onih koji su se suprotstavili jednom zločinačkom režimu ■

eurozine
KPK Beton je član Eurozine medijske mreže

CEMENT

Piše: Saša Ćirić

NO PASARAN, RADOVI NA PUTU

Marko Krstić: *Viktorija*;

Vladimir Kecmanović: *Sibir* (Mono i manjana, 2011)

„Da je sreće, zdravlja i JNA u bivšoj SFRJ“, započinjao bi svoju bukvicu poručnik Džolić, sabijajući nas trojicu uza zid krevetom na sprat, jer smo „uhvatili krivinu“ sa postrojavanja ili smo inkognito forsirali put preko žice u grad na Belom Drimu, više se ne sećam. Da je samo sreće, na stranu zdravstveni karton i nostalgija, izdavačke kuće ne bi korićile roto romane, niti bi bilo uredničkih vidovnjaka sa kojima intimno opšte „novi glasovi srpske proze“, kako to veli blurb, istovetan na obe knjige.

DVE SLIKE ENTER POETIKE

Kako smo se nadali – beše nam bolje da smo ostali matori momci blumfeldi (što, doduše, poneko od nas i dalje jest). Jedan dugo najavljavani prvenac i novi hit kolumniste artiljerca. Rečju, *Viktorija*, „portret tranzicije u mladosti“ i *Sibir*, „srpski ljubavni triler u koji su se upetljali Hrvati“. Mučno i zabavno bilo je čitati ova si-jamska štiva; mučno zbog banalnosti koja vredi elementarni ukus, zabavno zbog užitka u nepatvorenoj prozi koju nije moguće izmi-

sliti in vitro, makar bili pod dejstvom teških psiho-pasivnih supstanci. Najpre, zašto su *Viktorija* i *Sibir* made in Sijam? Mimo nebeskog plavetnila korica i korićnog mudroslovlja, povezuje ih celulozacid, ekološki postupak prirodnog povećanja volumena teksta a pod krinkom *brend nju* poetike, koju možemo izraziti geslom: kad si srećan i kad želiš s drugim delit' sreću tu, lupi enterom o pod (vidi enterovu protestnu jadikovku, str. IV). „Telegrafaska preciznost i odsečnost“ tog stila (S. Vladušić), gde je, priznajmo, Kecmanović majstor-pronalazač a Krstić tek šegrt

(na putu), tako postade tanjugovski haiku, izgubljen u sibirskoj belini ne baš kvalitetnog papira na stranica 255, umesto na 70, ili 100, 'ajde da ne cicijašimo. Krstić sa svega 129 strana na ATP listi je sasvim skroman, mada uz razumniji prelom ni on ne bi do-terao do stote. Ali vreme radi za njega a gde je družine službenog prstena, biće hartije da se i more u belo zavije.

Ove knjige za isto jato još više vezuje isti gen D, tj. ista genetika imaginacije. Matrica je triler, u *Sibiru* kriminalistički, u *Viktoriji* politički – nevažna razlika jer je sve ionako izmešano. Oba zapleta su trivijalna i infantilna. *Sibir* je rastegnuta žvaka u 4 scene. Prva: bodi gard Miki i džankoza, naratorka romana, u brvnari na nepoznatom mestu u procesu *rihaba*. No, ne lezi vraže, ide tvist, nameštaljka, Miki od psihoterapeuta amatera postade otmičar; nezgodno. Sledi upad združenih snaga bezbednosti, bodi gard ih pokoka. Miki i naratorka zdime preko grane kod jataka, hrvatskog mafijaša, ucenjuju devojinog oca i, ta-ta-ra-ta, sledi rasplet: drama identiteta, spoznaja i preokret, za dlaku smo izbegli antičku dramu, devojka „zgrabi novce i bježi“, tuga u srcu, put je dug.

A sunce daleko, daleko... Posebno kada prođe svoj zenit, jer onda smo u vremenskoj zoni *Viktorije*. Tu nas očekuju sledeća čudesa&protagonisti: Mihailo Lubarda, cirka 4 banke, profesor univerziteta, bivši studentski lider, vlasnik kafića sa ugodnom atmosferom; Petar Lubarda, brat, zadnja pošta: ustanova zatvorenog tipa, arhitekta a idealista, dušu dao da se izgradi most, dakako sa pilonom (jebes most bez pilona, rekao bi Pera L). Dušmani ga metoše u aps zbog navodne malverzacije a radnici odmah u štrajk: jedan sebi odseče prst, drugi bi da skaču u paru (sa nedovršenog mosta); užas, drama, ludilo. Ni na privatnom planu Mihailu ne cvetaju ruže. Netom savladavši neverin, Mihailo raskida sa 10 godina mladom partnerkom („U njenim godinama vatre se prebrzo pale i još brže gase.“ – Šta je brže od prebrzo? Hm, možda brza proza P 70). Ljuto pišti

ostavljena mlada („Kad si me tucao u kabinetu bila sam ti dobra“ – ccc, zar i za to služe kabineti, zar smo za to davali decu na studije?), ali je Mihailo nemoljiv i poučitelan („Tanka je granica između ljubavi i mržnje“). No, jedna ode, ili bidne oterana, druga dođe, dizajnerka Viktorija što naslovu poturi svoje ime, i sve nekako na dobro pođe. Brat se nagodi te ga pustiše iz prdekane. Preuze na sebe svu krivicu, samo da se most sa pilonom dovrši i da se radnici vrnou na svoje radne zadatke. Ljubav sve nadvlada i pobeđi normalnost normalnog života (ko što veli trej-

Stilske vežbe (za decu i stasalu omladinu), by Marko K.

„Ovo je prava stvar, kažem jedinom članu naše posade.“ (Samom sebi? Ne, već devojci. Ona je jedini član posade. Narrator mu onda dođe kapetan lađe. Kapetan se, naravno, ne broji u posadu.) „Nisam uzvratilo zagrljaj, ali sam pomamno udisao miris njenog tela. Vreme je da joj kažem da je gotovo.“ (Već? Bez dodira? Srećnica.) „Ženska intuicija je nepogrešiva.“ (Majku treba tući dok je mlada, narodna nadrealistička) „Tamo Itaka, ovde Atlantida.“ (Tamo Ćosić, ovde Meša, resavska je tuga pregolema) „Taksista nervozno psuje sve po spisku. I van spiska.“ („Koji osobinu drugi ne primećuju kod vas? Duhovitost.“ Đ. Vukadinović, zvani „Kripto“ ili „Pet advokata hoću ja“). Apendiks: Pa naravno da je ne primećuju kad je van spiska.) „Kao Venecija u more, naš grad tone u apatiju.“ (Dakle, tone neprimetno i vekovima. Dakle, apatija nagriža i bubri, ali uprkos intenciji poete nije dominantna. Bolje bi bilo: „tone u Opatiju“ – spoj angažovane ratne proze i turističkog pokajanja.) „Njen glas je nestao, potonuo. Kao suton.“ (Kao glasovi nove srpske proze. Od sutona do Plutona, od sumraka do tutumraka. Tema za seminarski: Kako tone suton?)

„Vreme nemilosrdno leti i radi to sve brže.“ („Ah, to mi radi, / jer ti možeš da mi radiš sve“, Žera, Crvena jabuka, posveta lektoru i uredniku *Viktorije*.) „Sve vode otiču u more, ali nije svejedno kojim putem teku. I vode, kao gradovi, nešto nam govore. Puteva je mnogo. Samo je jedan pravi.“ (I vode nam nešto govore: klok, klok, klok. Pravi put je jedan. Pravi put je onaj put kojim voda otiče u more. Ko šljivi one putove kojima voda ne otiče u more. A šta kad voda izdubi novi tok na putu ka moru? Pa, taj novi put biće onaj pravi, samo je onaj put pravi kojim voda otiče u more. Dakle, snaga bujice i trenutni smer su merila pravog puta? Samo je onaj put pravi kojim voda otiče u more. A šta nam govore gradovi, da i oni s vodama otiču u more? I gradova je mnogo. Samo je jedan pravi. Trenutak, zburio sam se...) „Stoput ponovljena laž postaje gora od najcrnje istine“ (Gebels se prevrće u grobu. Tesno mu je u krugu pakla namenjenom krivokletnicima i masovnim zločincima. „Ne tikaj u me, nesrećniče, ne falsifikuj falsifikatora, ne pametuj, kopipejstiraj“: Stoput ponovljena laž postaje istina.) „Povratio sam malo žuči i penu“ (Što si pojeo sapun, nesrećo?) „Kada si poslednji put uživao u nečijem telu ili makar u svom?“ (Lamentira Miha-

ilo obračunajući se u mislima bratu što čami u zatvoru. Na stranu patetika, da vidimo šta brat pita brata. Kada si poslednji put uživao u svom telu? Dakle, on ga pita kada je poslednji put masturbirao. Ako to zanima brata, nas ne zanima. Ostaje pitanje konteksta komunikacije. Da li Mihailo zatočenom bratu nešto savetuje, ima li tu neke skrivene poruke? Ako se zna da su zatvori mesta prinudne intimizacije, možda mu poručuje da se konačno opusti i tegobne okolnosti okrene u svoju korist? Carpe diem, kako bi rekli po kabinetima visoke ustanove gde Mihailo predaje. Možda ove reči treba dijahronijski kontekstualizovati kao koderovsku šifru upućenu saborcima fanatično posvećenim borcima za „srpsko stanovište“ (M. Lompar). Ili svim čitaocima, jer humanizam ne zna za granice. Uživanja je mnogo a samo je jedan put pravi.) „Hoće li se ovaj dan ikada završiti... Ili će trajati večno kao ljudske slabosti?“ (Jednostavno, maestralno. Sedi u krilo da ti deka Gedža da bonu.) „Izašao sam da potražim neko svetlo, makar svica.“ (I žari, svetli, sija svitac u mrkloj noći tranzicije. Sviče mikrokozme, padni mi na dlan, ugrej mi ozeble prste autorske, užezži plam u špilju duše moje. Naš brod što pluta na pučini čeka svitac na kraju tunela.)

Siberian-barbarian song

tnx to M. Bajagić i N. Mihalkov

Nije Sibir Slavonija
Mada šmira da kopira
Ni svi srpski topovi
Ne mogu ti dobaciti
Kolumnu koju štancam ja
Od Večernjih do Glasnika
Od Politike do Vremena
U kojoj nema Sretena
Vladislave, Ilića
I kolege Arsenića
Ni poetiku koju deljem ja
Sa raznih srpskih putova
U kojoj nema ideologija
Niti stranih donacija
Nego čista proooza
Pa nek ništa ne valja
Nego čista proooza
Pa nek ništa ne valja (refren, po potrebi zanosa)

ler knjige: „Normalan život je jedina pobuna protiv stvarnosti“, al' ostade nekakva gorčina u duši Mihailovoj uprkos svečano otvorenom mostu i pizdeku od brata na slobodi.

TAŠTINA LITERARNE TEŽINE

(Iz rova, preko brda) Ooo, Betonci, a gdee vam je tuu politikaaa? (Iz rova, ovdašnjeg) Misliš da je nemaaa? Enoo je pored stranih donacijaaa.

(Zatvara prozor) Uistinu, postavimo čisto znanstveno pitanje: da li je ovde reč o čistom trešu ili o trešu sa primesama politike? Krenimo od neupitnog. Žanrovska matrica nije strana vasceloj generaciji pisaca rođenih 70-ih godina. Eto, uzмимо na primer akcioni triler *Pad Kolumbije* (autor poznat redakciji) i jurnjavu kolima po ulicama Vračara i Dorćola, ili virus besnila, akcioni horor i lokalni rat po Žarkovu u *Razbijanju* izvesnog M. Ž. To su izraziti primeri uticaja stranih donacija; tu se u kaskaderima i specijalnim efektima nije oskudevalo. Za razliku od njih, *Viktorija* i *Sibir* su primeri niskobudžetne imaginacije. Malo rukah, malena i snaga. Mali broj protagonista, domaći glumci, lokacije po gradu... Kecmanovićeva junakinja, na rihabu u brvnari, priseća se Ham-suna kome su čitaoci masovno vraćali knjige iritirani njegovim pronacističkim angažmanom. Istina, o tome joj je pričao njen dečko dok je boravila u Americi, ali poenta je njena: to sa vraćanjem knjiga odigralo se dok čitaoci nisu shvatili da je „naci-zam naciizam a knjiga knjiga“. Jasno i čisto ko čista književnost. *Viktorija* počinje izuzetnom analizom trenutnog stanja spoljnopoličkog kursa Srbije („Okrenut ka zapadu, naš brod je plutao na pučini“), mada ta analiza nema suvisle veze sa ostatkom romana. Takođe, Mihailo veli da su u njegov kafe dolazili ljudi da bi se relaksirali, ostavivši za trenutak strah od otkaza, isplate rata kredita... i optužbi o genocidnom narodu. (Na vratima Krstićevog kafea sigurno piše: zabranjeno za NGO aktiviste i pse) Iako empatijska kritika S. Vladušića kao glavnu vrlinu *Sibira* ističe „razbijanje stereotipa“ u smislu „neočekivane percepcije srpsko-hrvatskih odnosa“, ovaj nazovimo roman vrvi od stereotipa, stereotipa treš trilera, treš mačističke proze, treš dragojevićizma. Miki je kombinacija Brusa Vilisa i Klajva Ovena, kič vila hrvatskog mafijaša liči na hacijendu meksičkog ili kolumbijskog narko bosasa, naratorku istovremeno opseda erotska uspaljenost i apstinentska kriza, dramaturgiju zavođenja učila gledajući Spajs platinum kanal, u glavi joj se muti od Mikijeve prijapovske obdarenosti (veličina je bitna, Kecmanović je učio od Godzile). Miki od početne mučaljivosti dolazi do verbalnog izražaja u grubim etno-pošalicama koje razmenjuje sa krimi-pobratimom.

Neočekivana percepcija srpsko-hrvatskih odnosa biće da se odnosi na bliskost srpsko-hrvatskih krimosa, od kojih je jedan, Miki, spasio život drugom, pa mu, jasno, ovaj dođe uslugu. Ako se zna da je „gospodin Legija“ imao hrvatski pasoš, da je „gospodin Amsterdam“ viđen kao naručilac ubistva hrvatskog medijskog magnata Ive Pukanića, te da svako malo ministri policije ex-yu država kukaju kako mafijaši za razliku od državnih organa glatko saraduju, jedino što je neočekivano u percepciji srpsko-hrvatskih odnosa jeste banalnost Kecmanovićeveg prepisivanja stvarnosti. U bedu kopipejst imaginacije, na stranu gomila banalnog interteksta, sasvim se uklapa Krstić čiji lik radnika u štrajku odseca sebi prst. Nimalo mu nije učinio uslugu što ga je iz Novog Pazaras preselio u Beograd, pod pilon. U zbiru, mada je rezultat jasan od početka, dok se kontroverzni *Top* napadno ignorantnog kolumniste mogao barem čitati, od *Sibira* je ostala pustoš praznine i steretipnosti. *Viktorija* je, au contraire Rodni, izvor nepomućenog užitka u tekstu i primer autorske doslednosti: najgori kritičar poezije zadržao je svoju titulu i u oblasti proze ■

RAZBIJANJE NINOVE NAGRADE

Svake godine početkom januara počinje spinovanje i pumpanje, mahom književne javnosti ko će dobiti Ninovu nagradu. Ona se smatra važnom, verovatno za nijansu važnijom od ostalih, ali šta zapravo donosi, pored relativno velikog novca. Pisac i roman dobijaju par meseci slave, ali ako ih ne iskoriste kako treba, sve veoma brzo pada u zaborav. Šta tek reći ukoliko za nagrađenim romanom ne usledi dobra knjiga. Ko se još seća Mira Vuksanovića, dobitnika Ninove nagrade za roman *Semolj zemlja*? Ko je uopšte čitao tu knjigu? Žiri? Da se ne radi o dugogodišnjem upravniku Biblioteke Matice srpske, mislim da bi u potpunosti pao u zaborav, a verovatno ne bi nikada ni dobio nagradu. Šta reći o romanima Maksimilijana Erenrajha Ostojića, ili onom Mladena Markova? Gde su nestale dve poslednje dobitnice Grozdana Olujčić i Gordana Ćirjanić i s tim u vezi odmah pitanje – da li je to razlog što u ovogodišnjem užem izboru nema nijedne žene? Verujem čak da većina čitalaca u Srbiji i ne zna za koji roman je David Albahari dobio Ninovu nagradu, a za koji Basara – svakako ne za svoja najbolja dela. To nam govori da je Ninova nagrada samo tag koji će vam olakšati pretraživanje, ali vam neće nužno ništa reći o kvalitetu teksta.

Posebno je to tačno za romane koji su bili laureati od 1989. godine na ovamo. Uz časne izuzetke, većina knjiga je odavno zaboravljena. Ispostavlja se da je nagrada za roman dodeljivana autoru, pa su propuštene šanse da se nagrade dela, ali nisu propuštene šanse da se nagrade „podobni“, pri čemu atribut ne podrazumeva samo političko saglasje, već splet raznoraznih interesa unutar književnog polja. Konačno, ukoliko je nagrada zaista toliko važna, da li je moguće govoriti o njenom uticaju na kanon, ili da ne budemo previše zahtevni, o tradiciji koja nastaje na osnovu romana koji su nosioci ovog Oskara srbijanskog romanesknog stvaralaštva.

IZLAZAK IZ LAŽNE TRKE

Tradicija (u Eliotovom smislu) među romanima dobitnicima Ninove nagrade ne može se pohvaliti nikakvom koherencijom, osim spletom srećnih i interesno markiranih okolnosti, ali šta je sa nizom odbijanja da se učestvuje u sve besmislenijoj trci za Ninovu nagradu. Ona počinje sa Radomir Konstantinovićem koji 1996. godine ne dozvoljava da se *Dekartova smrt* nađe u konkurenciji. Kako piše Sava Dautović u *Danasu* (24.1.2011.): „Iako smo posle toga često razgovarali, nikada ga nisam pitao zašto je to učinio. Ali, mogao sam naslutiti da, na jednoj strani, nije hteo da pristane da mu knjigu vrednuje tadašnji predsednik žirija i, na drugoj, da nije želeo da se kandiduje za bilo kakvo društveno priznanje Miloševićeve Srbije, iako su i sama nagrada i list koji je dodeljuje bili žrtve tog istog režima.“ O žrtvama i režimima, kao i Ninovoj ulozi u Miloševićevoj Srbiji će se verovatno još pričati, ali da podsetimo da je te godine predsednik žirija bio Nikola Milošević. Interesatno je primetiti da Milan Vlajčić u *Blicu* (30.10.2011.) u tekstu povodom smrti Radomira Konstantinovića piše da je neuzimanjem u obzir romana *Dekartova smrt* napravljen previd: „Težak previd: ne nagrađuje se pisac (hteo da primi nagradu ili ne), već roman godine.“ Vlajčić do paroksizma dovodi Bartovu tezu o smrti autora, relativizujući svako pravo na sopstveno mišljenje i stav, ono što svakako nije imao do nedavno predsedavajući Ninovim žirijem.

Kako bilo, postoji očigledna potreba da se nagrada ospori, odnosno da se od nagrade distancira i to prevashodno zbog ugrađenosti nagrade u „socio-simbolički poredak armiran nacionalizmom, tradicionalni-

stički, patrijarhalan, populistički, autističan i antiprosvetiteljski, [koji] podstiče konformizam i samosažaljenje“, kako je to u svom otvorenom pismu uredniku NIN-a naglasio Sreten Ugričić. Prošle godine to je pored njega učinio i Saša Ilić, a iz ovogodišnje trke se izuzeo Miloš Živanović. Koliko je to značajno za potres unutar simboličkog poretka na kojem počiva Ninova nagrada svedoči i prezriv govor o ovakvim postupcima trenutnog predsednika žirija Vase Pavkovića u intervjuu datom *Blicu* (18.12.2011.). Na pitanje kako se kao predsednik žirija nosi sa različitim osporavanjima i pritiscima, on odgovara: „Ove godine ima mnogo manje romana, a nema ni polupisaca koji pokušavaju da ospore samu nagradu, žiri, srpsku književnost. Ne verujem da se 999 čitalaca od 1.000 iz prošle godine sećaju dva osporavačka romana. Verujem čak da je i jedan od tandem-dvojica-bez-kormilara zaboravio kako se zove njegov roman.“ Da je ovo toliko beznačajno ne bi se predsednik žirija sa toliko žestinom obrusio na osporavanja. Mogao je jednostavno da preskoči ovo pitanje ili da na njega odgovori usput, kao na nešto što zaista ne izaziva nikakve reakcije. Tvrdnjom da jedan od pisaca osporavača ne zna kako mu se zove roman, Pavković pokazuje da on veoma dobro zna o kome se radi, a posebno o kojim romanima je reč. Ne postoji bolji dokaz da je Ninova nagrada uzdrmana.

DEKONSTRUKCIJA IDEOLOŠKIH MEHANIZAMA

Šta se zapravo dogodilo, zbog čega je Nin ugrožen, šta je to što ga ugrožava i ima li to neki zajednički imenitelj, odnosno da li u sebi nosi dovoljno snage da podrije temelje na kojima počiva nagrada koja je poslednjih godina simbol svega što ne valja u srbijanskoj književnosti. *Dekartova smrt*, *Neznanom junaku*, *Pad Kolumbije* i *Razbijanje* nisu pristali da uđu u trku za Nina smatrajući je ništavnom, lažnom, ideološki i estetski neprihvatljivom. Iako na prvi pogled heterogeni, ovi narativi imaju zajedničke crte koje ih jasno suprotstavljaju dominantnom diskursu koji na simboličkom nivou nastavlja sve ono što je krasilo ideologiju miloševićevske ere čiji je ideolog prvi dobitnik Ninove nagrade. Pre svega mislim na odnos prema jeziku kao simboličkom oruđu kojim se konstituiše stvarnost, kako fiktionalna u okviru proznog dela, tako i ona referencijalna, ona koja nas okružuje. Jezik nije nevino sredstvo kojim se služimo da bismo preneli informacije, on je sredstvo kojim stvaramo svet. U tom smislu se sva četiri romana kritički odnose prema jeziku, dekonstruišu ga, raskrinkavaju ideološke mehanizme koji stoje iza njega. Konstantinović to čini svojstvenim nepoverenjem u izgovoreno, Ugričić demontiranjem ideoloških konstrukata, Ilić u istorijskoj perspektivi i međudnosima jezik-telo, a Živanović jukstapozicioniranjem matrica preuzetih iz popularne kulture. Sva četiri romana su izrazito postmoderna. Već sam naziv najstarijeg među njima Dekartova smrt, smrt osnivača moderne filozofije, autora maksime *Cogito, ergo sum*, drugim rečima smrt ideje razuma shvaćenog modernom predstavlja iskorak u post-moderno (gde prefiks označava ono što dolazi nakon). Ostali romani slede Konstantinovićevo preispitivanje koncepta razuma kao mesta nastanka saznanja koje je nužno autoritarno, koje se nameće kao jedino ispravno, a dijapazon se kreće od Ugričićevog modela komunikacije telepatijom, do potpuno slobodnog kombinovanja različitih vrsta intertekstualnosti u Živanoviće-romanu. Konačno, ono što izdvaja ova četiri romana jeste i njihovo predstavljanje ljubavi. Zvuči neverovatno ali u svakom od njih ljubav igra presudnu ulogu i ljubav jeste jedno od oruđa suprotstavljanja opisanoj autoritarnosti razuma koja će svoje veliko finale imati u orgiji u Francuskoj 7. Odnos među ljudskim bićima shvaćen kao dinamičan odnos Jastva i Drugosti, kao autentičan i ravnopravan, tim više izopšten i izopačen odnos koji ljudska bića mogu imati među sobom, predmet je svakog od ovih romana. Odnos pripovedača i roditelja, Neznanog junaka i njegove drage, odnos Irene Berat prema muškarcima u svom životu i poseban odnos prema ženama, konačno veza između Pere Mitića i Bjanke sve su to oblici ljubavi koji prevazilaze i samim tim urušavaju dominantan simbolički poredak jer stoje daleko izvan njega, odnosno nije ih moguće kontrolisati.

Na isti način izmiču kontroli i „polupisci“ koji odbijaju da igraju po pravilima Službe, odnosno Ninove nagrade. Za sada ih je četvorica. Shodno kvalitetu tekstova i gravitacionoj sili koju emituju, očekujem da će ih biti više. Važno je znati da alternativa postoji i da ima snažno umetničko, ali i ideološko utemeljenje ■

Piše: Goran M. Antić

NEŠTO JE TRULO U SRPSKOM PRAVOSUĐU

Sud presudio u korist Cere Mihailovića protiv Grada Vranja

U prvostepenom postupku, Viši sud u Vranju je doneo presudu kojom se usvaja tužbeni zahtev Književne zajednice (KZ) „Borisav Stanković“ i njenog glavnog i odgovornog urednika Miro-

slava Cere Mihailovića (MCM), protiv tuženog Grada Vranja, „pa se tuženom zabranjuje organizovanje kulturnih manifestacija „Borina nedelja“ i „Justinove blagovesti“, kao i raspisivanje konkursa i dodela književne nagrade „Borisav Stanković“. Grad Vranje, koga zastupa Javno pravobranilaštvo, žaliće se na ovu presudu.

MCM – JAČI OD DRŽAVE

Cela priča je od početka bila kulturni skandal. Naime, Grad Vranje se usudio da od KZ zatraži finansijski izveštaj o trošenju budžetskih para na organizaciju „Borine nedelje“, koja je Književnoj zajednici 1991. godine dodeljena „na staranje“. Kasnije o programskim sadržajima, ali to je urednika MCM udarilo po džepu, pa je on kao care Lazo počeo da diže vojsku, i tuži svoj grad,

od čijih je para, inače, lagodno decenijama živeo, a Boru Stankovića jednostavno prisvojio, kao da mu je ovaj deda. U celu pravosuđno-kulturno-džepno zamešateljstvo umešala se i lepša polovina MCM-a, sa „Justinovim blagovestima“, da i ona ne ostane čuljava, pa su vranjski kulturtregeri postali pravi Boni i Klajd za apsolutne kulturne vrednosti ovoga grada, i njegovih poreskih obveznika.

Čime se sud rukovodio u ovom slučaju, da donese ovakvu odluku, kojom, uzimajući ne „pravosuđnu“, već zdravorazumsku logiku u obzir, autorska prava dodeljuje čoveku, koji je u vreme osnivanja prve „Borine nedelje“ imao 12 godina, i pre nego što mu je organizacija iste ustupljena, manifestacija održavana 24 godine?

U obrazloženju presude, na 11 gusto kucanih strana, sve jasno stoji – da je prva „Borina nedelja“ održana 1967. godine, od

Одбор "БОРИНЕ НЕДЕЉЕ", на сасстанку одржаном
5. фебруара 1992. године, усвојио је следећи

П Р А В И Л Н И К О ДОДЕЛИ НАГРАДЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ "БОРИСАВ СТАНКОВИЋ"

Члан 1.

Награда за књижевност "БОРИСАВ СТАНКОВИЋ" додељује се у оквиру прославе "Борине недеље" за најбољу књигу прозе (роман, приче) објављену на српском језику предходне календарске године.

Члан 2.

Награда се састоји од ДИПЛОМЕ, БАРЕЉЕФА са ликом Борисава Станковића, рад академског вајара Станимира Цвиљовића, и НОВЧАНОГ ИЗНОСА (који се сваке године посебно утврђује).

На основу Одлуке о установљењу награде Борисав Станковић донете на оснивачкој Скупштини Књижевне заједнице „Борисав Станковић“ 9. 5. 1989, након стицања свих услова за њено додељивање, на редовној Скупштини КЗ „Борисав Станковић“, одржаној 22. 3. 1991. године, усвојен је:

П Р А В И Л Н И К О ДОДЕЛИ НАГРАДЕ „БОРИСАВ СТАНКОВИЋ“

Члан 1.

Награда *Борисав Станковић* додељује се за најбољу књигу прозе (књига прича или роман) написану на српском језику и објављену у претходној календарској години.

Члан 2.

Награда се састоји од дипломе израђене на кожи, барелефа са ликом Борисава Станковића и новчаног износа који не може бити мањи од 1000 еура, у динарској противвредности.

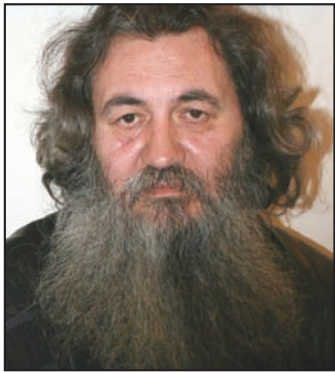
Original i falsifikat štampan na novom papiru, kompjuterskom tehnikom; da li je KZ 1991. imala kompjuter, i da li je MCM još 1991. anticipirao da će se kao reporna valuta EU uvesti evro

strane grupe entuzijasta, pokojnih Staniše Tošića i Vladimira Stevanovića, te dr Vere Cenić. Navodi se da manifestacija „živi“ već 45 godina (to izjavljuje sam MCM) a da Grad Vranje nema nijedan dokument o tome da ju je osnovao, niti je za 45 godina ikada organizovao „Borinu nedelju“. Nego ko je, dok se nije pojavio baštinik lika i dela, da „institucionalizuje“ manifestaciju, posle 24 godine njenog postojanja?

Dok vaš izveštač piše ovaj tekst, pred njime je afiša prve institucionalne „Borine nedelje“ iz 1968. godine, održane od 16. do 23. oktobra sa, između ostalih, sledećim sadržajima i ličnostima: svečano otvaranje, reč Svetislava Stojkovića, predsednika Skupštine opštine Vranje i prof. dr Boška Novakovića, dekana Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. Izložba „Borina dela na jugoslovenskim scenama u 1967. i 1968. godini. Gostovanje Narodnog pozorišta iz Beograda, sa predstavom „Jelena Četković“ Aleksandra Popovića; KUD „Sevdah“ – revija starih vranjskih igara i pesama; svečana akademija gimnazije „Bora Stanković“; „Koštana“ vranjskog pozorišta u režiji Momčila Antića, scenograf Miodir Denić iz Narodnog pozorišta u Beogradu; „Borisav Stanković u svetlu savremene kritike“ – gosti dr Dimitrije Vučenov, prof. dr Boško Novaković, prof. dr Vice Zaninović, sve dekani fakulteta, Đuza Radović, profesor na FDU, Radomir Konstantinović, književnik, Predrag Protić, književni kritičar; večernji program – „Starovranjska noć u amamu“... Pa su na „Borinoj nedelji“ učestvovali Ivo Andrić, Velibor Gligorić, Desanka Maksimović, Dragoslav Mihailović...

I sada, po ovoj presudi, ispada da to niko nije organizovao, nego su ljudi bili onako, u prolazu, sve dok MCM nije uzeo stvar u svoje ruke, i manifestaciju najzad „institucionalizovao“, te dobio autorska prava na nju. Usput su se provukle i „Justinove blagovesti“.

Mihailović je pred sudom istakao da je KZ 1991. preuzela „Borinu nedelju“; preuzela! Od koga? Od strane „neformalnih entuzijasta“, kako je naveo? Grad Vranje, pod tim nazivom, odisa nije nikada organizovao „Borinu nedelju“, ali pod kojim nazivom i statusom on postoji, i čiji je sukcesor. SSRN, pa SIZ kulture, bili su opštinska tela, KZ je od svog osnivanja na njihovom budžetu, a Vranje je status grada dobilo 2008. godine, pa kako je, što presuda bukvalno tumači, Grad mogao da bude osnivač? Ali, Grad je sukcesor! KZ-u je problematičnim ugovorom koji su potpisali MCM i Miroljub Stojčić, tadašnji predsednik Opštine Vranje, sada gradonačelnik, praktično obmanuo sud, jer se u ugovoru ne pominje Grad Vranje, tadašnja Opština Vranje. I sud je poverovao.

Stanje stabilno

CERA VEĆ 1991. U EVROZONI

Ali, ne samo na to; u obrazloženju presude, sud se poziva na Pravilnik o dodeli nagrade „Borisav Stanković“, donetoj na redovnoj skupštini KZ 22. marta 1991. godine, u kome se u članu 2, pored ostalog, navodi da novčani iznos nagrade „ne može biti manji od 1.000 eura, u dinarskoj protivvrednosti“. Dokument, koji je sud usvojio kao validan, ima logo KZ, ali je bez potpisa i pečata. Štampan je na novom papiru, kompjuterskom tehnikom; da li je KZ 1991. imala kompjuter, i da li je MCM, pored svih veština koje poseduje, još 1991. anticipirao da će se kao reporna valuta EU uvesti evro, koji je uveden više od deset godina kasnije?!

Nasuprot ovom falsifikatu, *Vranjske* su došle u posed originalnog dokumenta Pravilnika o dodeli nagrade „Borisav Stanković“, od 5. februara 1992, sa pečatom „Borina nedelja Vranje“, gde se takođe u članu 2 pominje novčani iznos „koji se svake godine posebno utvrđuje“. Odbor „Borine nedelje“, u potpisu, urednik MCM, svojeručno. Kucano na pišačoj mašini, koja se tada koristila. Dakle, MCM je godinu dana ranije, i to na kompjuteru, koji nije imao, odredio sumu za nagradu u evru, koji nije postojao! A godinu dana kasnije potpisao original!

Ali, neko ga naučio – 21. juna 2010, skoro 20 godina od prve organizacije „njegove“ „Borine nedelje“, MCM u Zavodu za intelektualnu svojinu dobija Potvrdu o unošenju u evidenciju i deponovanju autorskih dela i predmeta srodnih prava, koju sud u obrazloženju uzima u obzir, ne osvrćući se na napomenu u dokumentu: „Zavod ne ispituje sadržinu predmeta deponovanja. Prijemom u deponit Zavod ne potvrđuje da deponovani predmet ima svojstvo autorskog dela ili predmeta srodonopravne zaštite, niti da na tom predmetu postoji autorsko ili srodno pravo. Depozit služi isključivo kao obezbeđenje dokaza o činjenicama koje mogu biti od značaja za eventualni sudski spor ili neku drugu potrebu u vezi sa predmetom deponovanja“. Pa što svoje „autorsko čedo“, „Borinu nedelju“, ne zaštiti 1967, kad je nastala, ili 1991, kad je prvi put od osnivača dobio na organizaciju, nego sada, kada ga, hvala bogu da se neko seti, udaraju po džepu, za narodne pare decenijama trošene, i za kuću, svojinu Grada, iz koje ni rovokopačem ne mogu da ga izvuku?

I na kraju, evo jednog faksimila od strane Opštinskog fonda za kulturu i informisanje Vranje, upućenom Republičkom fondu za finansiranje kulture, od 13. februara 1991. godine: „Program i finansijski plan Borine nedelje 1991. godine; Izveštaj o radu i finansijski izveštaj Borine nedelje 1990. godine. Adresa Borine nedelje je: Opštinski fond za kulturu i informisanje Vranje - Odbor Borine nedelje“ ■

VREME SMRTI I RAZONODE

Piše: Tomislav Marković

JADI MLADOGA ENTERA

(Potresna ispovest tipke na Kecmanovoj tastaturi)

kako je teško biti enter i biti stalno udaran i mrcvaren i zlostavljan	pusti me bar da predahnem ima i drugih dugmića na tastaturi nesrećnoj
i biti slab i nemoćan i sam bez igde ikoga i razvaljen i očajan	o, pišče, pišče, seti se upitnika, uskličnika i zagrada i navoda
o, pišče, pišče, seti se i bekspejsa i dilita i iskejpa i šifta	i zarez a i tačaka i crtica i strelica i houmova i endova
i spejsa i kaps loka i inserta i pejdžapa i slova i brojeva	i skini mi se s grbače ti, praznine pokloniče i prostora manijače
i znaj da enter tvoj tuguje	prored ti k'o drvored navučen si na beline pauze te srećnim čine
i duša mu je žalosna i srce mu je bolesno	
i glava mu je natekla i krvava i kvrgava od silnih bubotaka	padaj nepravdo i silo! da si bar poeta neki malo bi mi lakše bilo ■

lirika utoke

Piše: Predrag Lucić

DA TE NIJE, SRBIJA

(iz pesmarice Dina Merlina)

Tamo gdje je sunce,
Gdje su Granda zvezde,
Tamo gdje je nebo bez munara,
Gdje se Beli orli gnijezde,
Gdje ozbiljna okreće se para.

Na tu stranu ja okrećem glavu,
U Arenu glas me zove,
Sklapam pos' o, pružam ruke,
Kažem: Nije to zbog love.
Sklapam pos' o, pružam ruke,
Poslije idem na splavove.

Ne bi sjala ovako jako
Niti Zetra nit Skenderija,
Ja bih svjetlo zvao mrakom
Da te nije, Srbija.

Slutio sam riječi, slutio sam pjesme,
Mislio da grijeh je, da se ne smije,
Mislio sam nema ko da sluša,
Ima, kako nema, pravoslavna duša.
Mislio sam nema ko da sluša,
Ima kako nema, pravoslavna duša.

Al' mi prija ovako jako
Na Arenu ova navala,
Da bih svjetlo zvao mrakom,
A Trebević – Avala.

Ne bi sjala ovako jako
Niti Zetra nit Skenderija,
Ja bih pos' o zvao bankrot
Da te nije, Srbija.

Nisam reko, laže povijest,
Da su Srbi raja bolesna,
Ja bih zdravlje zvao bolest
Da te nije, VMA ■

BLOK BR. V

Autori: Aleksa Jovanović i Lazar Bodroža